

Гимранова Лейля Рамильевнаың 8D04103 «Мемлекеттік және жергілікті басқару» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға ұсынылған «Қазақстандағы өндірушілерді қолдау жүйесіндегі нәтижелілікті арттыру: бағалау және басқару әдістері» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына

АҢДАТПА

Зерттеу тақырыбының өзектілігі. Қазақстан Республикасының 2029 жылға дейінгі ұлттық даму жоспары жаңа технологиялық негізде экономикалық өсу факторларын жандандыруға, әлемдік және өңірлік нарықтардағы бәсекеге қабілетті салалар үлесін ұлғайтуға, ішкі нарықтардағы дамудың постиндустриалды базасына сүйенетін қызмет түрлерінің жоғары серпініне негізделеді. Осыған орай бизнесті қолдаудың қарапайым және ауқымды шараларынан қазіргі заманғы кәсіпкерліктің экожүйесін құруға баса назар аудара отырып, нақты атаулы шешімдерге көшуді жүзеге асыру ұсынылады, бұл салалар ішіндегі мемлекеттік реттеудің рөлін азайтуды, цифрлық экономиканың отандық ғылыми-технологиялық негізін қалыптастыруды, инновациялық жүйе үшін заманауи инфрақұрылымды құруды, білім берудің барлық деңгейлерін жаңғыртуды талап етеді.

Мемлекеттік басқарудың тиімділігі мен нәтижелілігін арттыруды қамтамасыз ете отырып, мемлекеттік сектор Ұлттық жоспарда қойылған міндеттерге барабар әрекет етуі тиіс. Мемлекеттік реттеу моделінің негізгі қағидаттары «менеджменттің жаңа моделі (NPM)» және «неовеберианизм» тұжырымдамалық ережелері болуы керек, олар әр түрлі арақатынаста, қазіргі заманғы барлық елдерде ұсынылған. Жаңа модельдің назарында мемлекеттік реттеу шаралары бағытталған қазіргі актор (азамат, бизнес субъектісі) бар. Бұл ретте ықпал ету шаралары экономикалық немесе әлеуметтік өлшемі бар түпкілікті нәтиже тұрғысынан қаралуға тиіс. Дәл осы мемлекеттік сектор бизнестің бәсекеге қабілеттілігіне жәрдемдесудің стратегиялық міндетінің, оның ішінде квазимемлекеттік сектордың күштері мен мемлекеттік ресурстарды үнемдеудің тактикалық міндетінің нәтижелі арақатынасын айқындауға арналған.

Мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдардың тиімділігін бағалаудың қолданыстағы жүйесі бағалаудың жалпы қағидаттарын, ықтимал әдістері мен нысандарын ұсынады.

Сонымен қатар, аралық және түпкілікті нәтижелерді бағалау үшін мониторинг рәсімдері міндеттерінің ерекшелігін және оларға сәйкес іс-шараларды ескере отырып, нақты мемлекеттік және квазимемлекеттік ұйымның қарауында болады.

Мемлекеттік басқарудың жаңа моделінде жекелеген шараларға емес, стратегиялық мақсаттарға қол жеткізу үшін тактикалық міндеттерді шешуге жүйелі тәсілге ерекше мән беріледі. Осыған байланысты қолдау шараларын, әсіресе экспортқа бағдарланған өндірісте инвестициялық қолдауды іске асыруда негізгі әдістемелік тәсіл ретінде жобалық тәсілді және жобалық менеджментті қолдану ұсынылады. Бұл нақты квазимемлекеттік ұйымнан

басқару циклінің кезеңдерімен байланысты іскерлік процесті іске асыру алгоритмін әзірлеуді талап етеді. Алгоритмнің әр кезеңі үшін ұйым қызметінің аралық және соңғы нәтижелерін жақсы өлшейтін индикаторларды жасау ұсынылады. Бірқатар индикаторлар белгілі бір құбылыстың сапасын барынша объективті өлшеу үшін негіздеме мен жеке есептеулерді қажет етеді.

Осыған байланысты, макро- және мезо-деңгейде өнеркәсіп саласындағы өндірушілерді мемлекеттік қолдаудың ұйымдастырушылық және экономикалық тетіктерін жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірлеу, сондай-ақ нақты квазимемлекеттік ұйымдар деңгейіне жобалық басқаруды енгізу тәжірибесін сұранысқа ие және әдістемелік қолдауды қажет етеді.

Диссертациялық зерттеудің ғылыми зерттелу дәрежесі. Диссертациялық жұмыста инновациялар мен KIBS (білімге, цифрландыруға, жасанды интеллектке негізделген қызметтер) негізінде әлемдік экономиканың қарқынды құрылымдық трансформациясы жағдайында бизнесті мемлекеттік қолдау мәселелері қарастырылады. Бизнесті елдің бәсекеге қабілеттілігі, оның инновациялық жүйесі тұрғысынан қолдау Miles I., Savona M., Bontadini F., Bolisani E., Scarso E., Bhaskar G., Rajendra P., Gayathri P., Buenechea-Elberdin M., Sáenz J., Kianto A., Asheim B. T., Isaksen A., Trippel M., Benner M., Naukipuro L. жұмыстарда зерттелген.

Қазіргі менеджменттегі мемлекеттік басқаруды реформалау тиімділік пен нәтижелілік тұрғысынан Стиглиц Дж., Мэннинг Н., Паркинсон Н., Кристенсен Т., Легрейд П., Осборн Д., Габлер Т., Фредериксон Г., Поллитт С., Буккерт Г. бағдарламалық жұмыстары арналған.

ДСҰ-ға рұқсат етілген бизнеске жәрдемдесу шаралары шеңберінде қоғамдық сектор ресурстарын басқару әдісі ретінде жобалық тәсілді енгізу мемлекеттік органдар жұмысының тиімділігі мен нәтижелілігін арттыру қажеттілігімен байланысты. Корпоративтік басқару түрі бойынша мемлекеттік органдар мен квазимемлекеттік ұйымдардың қызметіндегі өзгерістерді бағалау Crawford L. H., Helm J., James O., Coen D., Katsaitis A., Vannoni M., Kim Y., Darnall N., derakhshan R., Turner R., Mancini M., Anouar H., Brahim H., Xin жұмыстарында ұсынылған, Gao., Saixing Z., Song J., Brunet M. мемлекеттік басқару жобаларының, оның ішінде экономиканың басқа секторларының осы жобаларға қатысушылары үшін тиімділік факторлары зерттеледі. Көптеген жұмыстар менеджменттің жаңа моделі, ұйымдық трансформация және келесі зерттеушілердің жұмыстарында оларға бейімделу қабілеті жағдайындағы мемлекеттік органдардың менеджментіндегі өзгерістерді бағалауға арналған: Clegg S., Rodney T., Roya D., Rodney T., Mauro M.

Посткеңестік кеңістікте қазіргі заманғы цифрлық экономикадағы ұлттық өндірушілерді қолдау контекстінде мемлекеттік басқарудың модельдері мен әдістерін зерттеудің елеулі массиві қалыптасты, мысалы, Ф. М. Днишев, Ф. Г. Альжанова, А. Нұрғалиева, Г. Кенжетаева, З. Т. Сәтпаева, Ж. К. Абжан, Г. Б. Нұрлихина, И. Е. Қожамқұлова, Ю. А. Нисневич, Хахунова А. К.

Мемлекеттік саясат шаралары квазимемлекеттік ұйымдардағы менеджмент және жобалық басқару контекстінде А.Р. Ойнаров, Д. Ш. Душабаев, А. Е. Картов, И. В. Мирошниченко, Л. А. Шпиро және басқалар сияқты авторлармен қаралады.

Сонымен бірге, мемлекеттік басқарудың жаңа тұжырымдамасы квазимемлекеттік сектор үшін басқарудың ұтымды ұйымдық-құқықтық нысандарын іздеуді, корпоративтік менеджменттің тиімді тәжірибелерін пайдалануды, жобалық басқару алгоритмдерін әзірлеуді талап етеді.

Диссертациялық жұмыстың мақсаты өндірушілерді өнеркәсіп саласында, әсіресе металл өңдеу-машина жасау кластерінде, Қазақстанда ішкі жағдайлар мен әлемдік тәжірибелерді, сондай-ақ экспортқа бағдарланған өндірісті ескере отырып, оның нәтижелілігін арттыру бойынша ұсынымдар әзірлеу үшін қолдау жүйесін зерттеу болып табылады.

Мақсатқа жету үшін келесі міндеттер қойылды және шешілді:

- қазіргі экономикада қолданыстағы мемлекеттік басқару парадигмаларының мазмұны мен практикалық құралдары анықталды, олар үшін ортақ қағидаттарға баса назар аударылды;

- ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігіне жәрдемдесу үшін мемлекет құратын және жетекшілік ететін өнеркәсіптегі өндірушілерді қолдау жүйесінің құрылымдық элементтері мен құралдары бөлінді;

- әлемдік тәжірибелер контекстінде экономиканың мемлекеттік секторындағы жобалық басқарудың әдістемелік негізі ретінде менеджменттің ережелері жүйеленді;

- инвестициялау процесіне баса назар аудара отырып, отандық өндірушілерге жәрдемдесу бойынша мемлекет қабылдаған күш-жігерге талдау жүргізілді;

- проблемалық өрістерді анықтай отырып, инвестицияларды тартудың мемлекеттік жүйесін бағалау жүзеге асырылды және оның нәтижелілігін арттыру бойынша ұсыныстар әзірленді;

- жобаның нәтижелілігіне Стратегиялық талдау жүзеге асырылды және жеткізушілерді қолдау қызметі үшін «халықаралық сертификаттау» жобасын басқару бойынша әдістемелік ұсынымдар әзірленді.

Зерттеу объектісі металл өңдеу-машина жасау саласындағы шаруашылық субъектілері, «Kazakh Invest «Ұлттық компаниясы» АҚ және «QazIndustry «Қазақстандық индустрия және экспорт орталығы» АҚ квазимемлекеттік ұйымдары болып табылады

Зерттеу нысаны «Kazakh Invest «Ұлттық компаниясы» АҚ және «QazIndustry «Қазақстандық индустрия және экспорт орталығы» АҚ функционалы шеңберінде инвестициялау және экспорттық қызмет мәселелерін қозғайтын, негізінен Қазақстандағы металл өңдеу-машина жасау кластерінде өнеркәсіп саласындағы өндірушілерді қолдау жүйесінің теориялық, әдістемелік және практикалық ережелерінің жиынтығы болып табылады

Зерттеудің теориялық және әдіснамалық маңыздылығы қолдау жобаларын басқаруды қоса алғанда, өндірушілерді қолдау жүйесінің

ұйымдастырушылық-экономикалық тетіктерінің элементтерін қалыптастыруға немесе жетілдіруге әдістемелік тәсілдерді әзірлеу болып табылады. Жүйелік және институционалды талдау әдістері, оның нәтижелерін PLS-PM бағдарламасында өңдеумен эмпирикалық әлеуметтанулық зерттеу, экономикалық және статистикалық талдау әдістері қолданылды.

Зерттеудің эмпирикалық базасы өнеркәсіп саласындағы өндірушілердің, оның ішінде тәуелсіз ұйымдар жүргізген әлеуметтік сауалнамасының нәтижелері болды.

Диссертациялық зерттеу нәтижелерінің ғылыми жаңалығы диссертациялық жұмыста негізінен металл өңдеу-машина жасау кластерінде, әлемдік тәжірибелер контекстінде өндірушілерді қолдаудың қазақстандық жүйесін бағалау жүргізілгендігімен және ұйымдастырушылық-экономикалық тетіктерге, оның ішінде жобалық басқаруға ұсыныстар әзірленгендігімен анықталады:

- Қазақстанның стратегиялық құжаттары контекстінде инвестицияларды тарту жүйесінің ұйымдастырушылық тетігі мен сындарлы ерекшеліктері бөлінді;

- Қазақстандағы бизнесті қолдау жүйесінде мемлекеттік органдардың іс-әрекеттерінің нәтижелілік факторлары анықталды;

- өнеркәсіп саласында өндірушілерді қолдау жүйесін жетілдірудің басымдықтары мен тетіктері ұсынылды;

- «Kazakh Invest «Ұлттық компаниясы» АҚ қызметінің нәтижелілігін арттыратын оның ұйымдастырушылық мәртебесін өзгерту және инвестициялауды акселерациялаудың белгіленген жоспарын іске асыру бойынша ұсыныстар жиынтығы әзірленді;

- Іскерлік процестің параметрлері анықталды, тәуекелдер анықталды және «QazIndustry» Қазақстандық индустрия және экспорт орталығы» АҚ Ұлттық компаниясы іске асыратын «халықаралық сертификаттау» жобасын басқарудың әдістемелік ұсынымдары әзірленді.

Қорғауға шығарылатын негізгі ғылыми ережелер:

- жұмыс істеуінің оң жақтарын сипаттайтын және оның бірқатар шектеулерін айқындайтын Қазақстанға инвестициялар тартудың үш деңгейлі жүйесін Стратегиялық талдау нәтижелері;

- өнеркәсіп саласындағы отандық өндірушілерді қолдау жүйесін жетілдірудің басымдықтары мен тетіктері, бұл мемлекеттік органдар мен өндірушілердің квазимемлекеттік компанияларын қолдауды басқару деңгейінде елдің бәсекеге қабілеттілік тұжырымдамасымен байланыстыруға мүмкіндік береді;

- реттеу тетігін жобалық инвестициялауды және инвестициялық акселерацияны қамтамасыз ету процестерін тікелей басқару тетігіне трансформациялау, металл өңдеу-машина жасау кластеріне инвестициялауды акселерациялау шеберлік жоспарын іске асыру «Kazakh Invest «Ұлттық компаниясы» АҚ мәртебесін ҚР «Kazakh Invest» агенттігінің мәртебесіне ауыстырған кезде ең аз мерзімде мүмкін болады;

- ұлттық компания іске асыратын «халықаралық сертификаттау» жобасына қатысқаннан кейін компанияның нәтижелілігіне және оның өнімінің өзіндік құнына елеулі әсер ететін факторлардың жиынтығы. Сипаттамалар «Қаржы-әкімшілік менеджменттің жұмыс тәжірибесі»; «жобаға/бағдарламаға қатысуға уақыт шығындары»; «жобаға қатысудан жанама шығындар (қаржылық)»; «персонал үшін оқытудың қолжетімділігі» сияқты факторлар болды;

- іскерлік процестің кезеңдері бойынша жобаның басқару циклінің профилі және NPM әдіснамасы бойынша жобаны басқаруды қамтамасыз ететін және оның тиімділігі мен тиімділігін арттыратын «халықаралық сертификаттау» жобасының ағындық сипаттамалары мен іскерлік процесінің түпкілікті нәтижелерін бағалау әдістемесі.

Алынған ұсыныстардың тәжірибелік маңыздылығы өндірушілерді қолдау жүйесін жақсарту үшін келесі құралдарды әзірлеу болып табылады:

- «Халықаралық сертификаттау» кейс материалдарында мемлекеттік орган іске асыратын жобаның іскерлік процесінің ағымдық сипаттамалары мен нәтижелері (операциялық процестің көрсеткіштерін, аралық және түпкілікті нәтижелерді қоса алғанда);

- Қолдау жобасына кіру құқығына сәйкестігін анықтау үшін өндірушінің әлеуетін бағалау технологиясы.

Нәтижелерді сынақтан өткізу және зерттеу нәтижелерін енгізу.

Диссертациялық зерттеудің негізгі нәтижелері 7 ғылыми еңбекте жарияланды, оның ішінде Қазақстан Республикасы Білім министрлігінің Білім беру саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынған басылымдарда 3 мақала, Scopus дерекқорының тізіміндегі журналда 1 мақала, алыс шетелдегі ғылыми басылымдарда 3 мақала және халықаралық ғылыми конференцияларда ұсынылды.

Диссертацияның құрылымы мен көлемі. Диссертациялық жұмыс нормативтік сілтемелерден, анықтамалардан, белгілеулер мен қысқартулардан, кіріспеден, үш бөлімнен, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер көздерінің тізімінен және қосымшадан тұрады. Зерттеу мазмұны 138 бет, 17 кесте және 21 суретте мазмұндалған. Пайдаланылған әдебиеттер тізімі 238 дереккөздерінен тұрады.

Диссертацияның бірінші тарауында. Диссертацияның бірінші тарауында өндірушіні қолдау жүйесіндегі мемлекеттік басқарудың теориялық негіздері қарастырылады: қазіргі экономикадағы мемлекеттік басқару әдістемесі, елдің бәсекеге қабілеттілік парадигмасы контекстіндегі өндірушіні қолдау жүйесі және өндірушіні қолдау жүйесіндегі жобалық басқару ерекшеліктері ашылады.

Ғасырлар бойы мемлекеттік басқару институтының вариацияларының жинақталған әлеуеті төрт парадигмаға негізделген, олардың әрқайсысы өз уақытында қалыптасқан елдердің көптеген факторлары мен даму жағдайларының әсерінен қолданылатын формалар мен механизмдердің айтарлықтай әртүрлілігін білдіреді. Әрине, әлемдік экономикалық көшбасшы елдер мемлекеттің мәні мен мазмұны туралы басым идеялардың көрінісі

ретінде мемлекеттік басқару институтын құрды, сонымен бірге бұл институтқа практикалық талаптар қойды. Негізгі талап экономикалық өсу және халықтың әл-ауқатын арттыру жолында қоғамның барлық жүйелерінің үдемелі және басқарылатын дамуын қамтамасыз ету қабілеті болды. Белгілі бір дәрежеде әмбебаптылық қасиетіне ие мемлекеттік басқару модельдері де айтарлықтай айырмашылықтарға ие, олар әрқашан өз модельдерін елдің ішкі және сыртқы даму жағдайларына жетілдіру немесе бейімдеу процесінде болады.

Мемлекеттік басқарудың үш тәсілінің әрқайсысының бірегейлігін мойындай отырып, тәжірибелік мәселелерді шешу үшін интеграция мүмкіндігі бар екенін қорытындылау қажет. Сонымен қатар, әр ел тарихи қалыптасқан институционалдық негіздерге сүйене отырып, нақты жағдайлар мен орындылыққа байланысты эмпирикалық әдістер мен басқару құралдарын бейімдейді және біріктіреді. Әртүрлі тәсілдерді біріктіру басқару тиімділігін арттыруға ықпал етеді және мемлекеттік институттар мен процестердің тұрақтылығын сақтай отырып, өзгертін сыртқы және ішкі жағдайларға неғұрлым икемді жауап беруге мүмкіндік береді.

Мемлекеттік реттеудің бірыңғай қағидаттары ешкімнің дауласпайтын үш ережесі болып қала береді:

- мемлекеттік реттеу жүйесінің тұрақтылығы, атап айтсақ, оның бейімделуімен қамтамасыз етіледі;
- қаржы ресурстарының реттеудің қойылған міндеттеріне сәйкестігі және осы ресурстарға билік етудің ашықтығы;
- қоғамдық тепе-теңдік тұрғысынан әділеттілік.

Қазақстан 2021 жылы қабылдаған Қазақстан Республикасында мемлекеттік басқаруды дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасы: «адамдар бәрінен бұрын» адам орталықтандырылған моделін құру неовеберианизм парадигмасы мен жаңа мемлекеттік басқару (NPM) синтезінің шоғырланған көрінісі болып табылады. Өзекті модельдің «адам орталықтылығы» азаматтармен, экономикалық қызмет субъектілерімен (өндірушілермен), қоғамдық бірлестіктермен және басқа да актерлермен өзара іс-қимылдың бюрократиялық әдістерінен бас тартуды көздейді. Мемлекеттік құрылымдардың актерлермен өзара іс-қимылының этикасы мен өнімділігі бірінші орынға шығады.

Прагматизм принципімен бірлікте тиімділік пен нәтижеліліктің жетекші принциптері бар мемлекет қызметін сервизациялауға сүйену, әрине, NPM өзегін білдіреді. Тұжырымдамада баяндалған мемлекеттік басқарудың, тиімді және транспарентті квазимемлекеттік сектордың проактивті сипатын қалыптастыру міндеттері өндірушіні қолдау жүйесін проблемаларды шешудің жеделдігіне, экономиканы инвестициялау бойынша қабылданатын шешімдердің ашықтығына, перспективалы инвесторларда бизнес-жобаларды іске асыруды жеделдетуге бағыттайды.

Қазіргі әлемдегі экономиканы мемлекеттік реттеу әлемнің жетекші елдері деңгейінде қарқынды экономикалық өсудің тұрақты қарқынын көрсететін, халықтың адами капиталын дамыту үшін тиімді институттар

құратын, халықтың жоғары өмір сүру сапасын қамтамасыз ету үшін әлеуметтік-экономикалық тәуекелдерді сәтті болжайтын, бейтараптандыратын немесе өтейтін бәсекеге қабілетті ел құруға бағытталған.

Қазіргі таңда үкіметтер құрған ұлттық өндірушілерді қолдау және басқару жүйелері эмпирикалық фактілер мен тенденциялармен дәлелденген елдердің бәсекеге қабілеттілігі тұжырымдамаларына негізделген, осыған байланысты олар әлемдік тәжірибемен расталған теорияларға айналды. Осы теориялармен ұсынылған реттеу институттары мен тетіктері экономикалық даму заңдылықтары мен елдердің экономикалық өсудің қажетті сапасын ынталандыру мүмкіндіктері туралы заманауи идеялардың негізі болды.

Экономикалық ғылымда қазіргі уақытта елдердің бәсекеге қабілеттілігінің үш ғылыми мектебі бар, олардың әрқайсысы ұлттық экономиканың жоғары бәсекеге қабілеттілігіне қол жеткізу әдістері туралы өзіндік идеялар жиынтығынан туындайды.

Макро, мезо және микро деңгейлерде «бәсекеге қабілеттілік» санатының жүзден астам мәні бар, олардың әрқайсысы жүйенің экономикалық тиімділігіне әсер ететін негізгі аспектілер мен процестерді көрсетеді. Қарастырылып отырған анықтамалар экономиканың сапасы мен тұрақтылығын арттыруға ықпал ететін механизмдерді түсінуге көмектеседі.

Қазіргі таңда мемлекет шығаратын өндірушілерді қолдау жүйесі қатаң әлемдік бәсекелестік жағдайында елдің экономикалық дамуының қозғаушы күштерін анықтаған әлемдік ғылым мойындаған бәсекеге қабілеттілік теорияларына негізделген. Жүйе субъектілері (мемлекеттік органдар және квазимемлекеттік ұйымдар) өндірушілерді қаржылық, ұйымдастырушылық, әкімшілік құралдардың көмегімен қолдайды, инфрақұрылымдық объектілер мен оларды пайдалану жағдайларын жасайды, кластерлерді қалыптастыру, технологиялардың қазіргі заманғы деңгейін қалыптастыру, өндірушілерді қосылған құнның жаһандық тізбегіне қосу бағдарламалары мен жобаларын іске асырады. Жаһандық тізбектерге қосылу, ең алдымен, өндіріс пен тұтынушыларға қызмет көрсету процестерін халықаралық сертификаттауды талап етеді. Қазақстан аумағында инвестициялық процестерді жандандыру түпкілікті нәтижеге қол жеткізгенге дейін инвестициялық жобаларды атаулы және нысаналы сүйемелдеуді талап етеді. Бұл нәтижеге Қазақстанда құрылған инвестицияларды тартудың үш деңгейлі жүйесі жұмыс істейді, оның негізін «Kazakh Invest» АҚ басқарушы құрылымдары және инвестицияларды тарту жөніндегі кеңес (инвестициялық штаб) құрайды. Бұл құрылымдар инвестициялық процестерді қолдау жүйесінің тірек құрылымы болып табылады. Инвестициялық жобаларды қолдау және Қазақстандық өнеркәсіптік өнімді халықаралық сертификаттау және сатудан кейінгі қызмет көрсету процестеріндегі негізгі проблемаларды анықтау біздің зерттеуіміздің аналитикалық бөлігінде және жұмыстың жобалық бөлігінде біз әзірлеген ұсыныстарда тікелей көрініс табады.

Жаңа мемлекеттік басқару өз қызметінің тұжырымдамалық негіздемесі саласындағы өзекті парадигма ретінде менеджерализмді іс-қимыл

стратегиясы мен мемлекеттік ұйымның тұрақты әкімшілік жұмысы үшін функционалдық негіз ретінде қолданады.

Қазақстанда жобалық басқаруды қолданудың ерекшелігі оны мемлекеттік бағдарламаларды басқарудың жетекші құралы ретінде пайдалану болып табылады, бұл әлемдік тәжірибеге толық сәйкес келмейді. ЭЫДҰ елдері бағыттарды қалыптастырса да (жоғарыда көрсетілгендей, мысалы, Ұлыбритания 4 бағыт), бірақ бағыттар құрамында жекелеген нақты жобалардың портфельдері қолданылады.

Менеджерализм бизнесті басқару әдістемесі ретінде мемлекеттік секторға оның принциптерінің әмбебаптығын, экономиканың барлық секторларындағы шаруашылық субъектілерінен талап етілетін басқару нәтижелерінің тиімділігіне бағытталғандығын негіздеу арқылы енгізілді. Менеджерализмнің тетіктерін, құралдары мен алгоритмдерін енгізу бойынша барлық күш-жігер мемлекет іс-әрекетінің тиімділігін, оның ұйымдардағы, бағдарламалар мен жобалардағы қызметінің экономикалық және әлеуметтік тиімділігін арттыруға арналған.

Нео-менеджерализм ұйымның қолданбалы менеджментін қоғамдық таңдау, агенттік қатынастар, транзакциялық шығындар теориясының ережелерін қолдана отырып, мемлекеттік басқару міндеттеріне бейімдеу үшін тартылған теориялар аясын кеңейтті.

Әлемнің дамыған елдерінде NPM Мемлекеттік басқарудың басым моделі қоғамдық сектордың міндеттерін шешуде басқарудың бағдарламалық-жобалық тәсіліне сүйенеді.

Жобалық тәсілді қолданудың әлемдік тәжірибесі оның мемлекеттік ұйымдардың функционалдық міндеттерін орындау тұрғысынан да, ресурстар мен күш-жігерді жеке басымдыққа шоғырландыруды талап ететін бірегей міндеттерді орындау кезінде де мүмкіндіктерін көрсетеді. Соңғысы бағдарламалар мен жобаларға тән.

Қазақстан әлемдік тәжірибені игереді және ұлттық жобаларды іске асыру кезінде макро деңгейде жобалық басқару әдісін енгізеді. Ол үшін Ұлттық жобалық кеңсе түріндегі инфрақұрылым құрылды. Ұлттық жобалар деп басым бағыттар бойынша, оның ішінде кәсіпкерлікті дамыту бойынша жасалған ұлттық бағдарламалар түсініледі.

Екінші тарау өндірушілерді қолдау жүйесінің нәтижелерін талдауға және бағалауға арналған. Екінші тарауда келесілер ұсынылған:

- Қазақстандағы отандық бизнесті қолдау жүйесіндегі мемлекеттік органдардың іс-қимылдарының нәтижелілігін талдау.

- «QazIndustry» қазақстандық индустрия және экспорт орталығы» АҚ-да «халықаралық сертификаттау» жобасын басқаруды бағалау.

Зерттеудің жаңалығы-біз бизнесті мемлекеттік қолдау жүйесіндегі іс-әрекеттің тиімділігін кәсіпкерлік субъектілері тұрғысынан бағалаймыз.

«Халықаралық сертификаттау» жобасын басқаруды бағалау нәтижесінде анықталған әлсіз жақтар мен қауіптер, әлсіз жақтарды жетілдіру және жоба кезеңдерінде қауіптердің алдын алу немесе бейтараптандыру жөніндегі іс-шараларды әзірлеуді және іске асыруды талап етеді. Бұл

халықаралық сертификаттарды алған қатысушылардың үлесі ретінде бағаланатын жобаның нәтижелілігін жақсартуға мүмкіндік береді. Бұдан басқа, нәтижелер жоба аяқталғаннан кейін бір жылдан кейін «халықаралық сертификат алған қатысушылардың үлесі» көрсеткішінің мәні бойынша түзетілуі мүмкін. Халықаралық сертификат болған кезде жасалған келісімшарт бойынша жеткізілген өнім көлемі нысанында жобаға қатысудан болатын экономикалық әсерді жеке бағалау жүзеге асырылуы мүмкін.

Үшінші тарауда біз Қазақстандағы өндірушілерді қолдау жүйесінің нәтижелілігін арттыру үшін ЖҚҚТ-ға енгізудің Жол картасын әзірлеуді және іске асыруды ұсынамыз.

Жол картасының мақсаты технологиялық жаңғыртуда ТҰК экспорттық тізбегінің әлеуетті қатысушыларына көмек көрсету болып табылады. Ол мемлекеттік кепілдіктермен несие беруді, халықаралық стандарттарды жедел енгізуді, жаңа кәсіби стандарттарды әзірлеуді және басқа шараларды қамтиды. Жол картасын іске асыру қазақстандық өндірушілердің халықаралық нарықтағы бәсекеге қабілеттілігін арттыруға мүмкіндік береді.

ТҰК айналасындағы кластерлік құрылымдарды дамытудың ұйымдастырушылық құралдары, оның ішінде ұлттық: ТҰК-ның жергілікті өндірушілерге өнім жеткізу жөніндегі нақты міндеттемелері бар меморандумдар, жеткізілетін өнім мен қызметтердің технологиялық деңгейін шыңдау үшін бас компаниялардың цифрлық платформалар құруын субсидиялау. Экспорттық өндірістерді ынталандыру және жүйелі қолдау, соның ішінде жаңа нарықтарға шығу немесе шетелдік нарық сегменттерінде шығу тәжірибесі мен нарықтық орны бар адамдар үшін шетелдік нарықтарға (гранттар, нысаналы субсидиялар) жаңа (ҚҚТ тізбегі бойынша байланысты) өнімді шығару.

«Kazakh Invest» ҰК» АҚ мәртебесін Агенттік мәртебесіне өзгерту ұсынылады, бұл инвестициялық штабқа жүйелі мәселелерді қалдырып, ОМО-ға, ЖАО-ға тікелей айналым режимінде инвесторлардың қиындықтарын шешуге мүмкіндік береді. Реттеу механизмін жобалық инвестициялауды немесе инвестициялық акселерацияны қамтамасыз ету процестерін тікелей басқару механизміне айналдыру. Біз металл өңдеу-машина жасау кластеріне инвестициялауды жеделдетудің мастер-жоспарын әзірледік және жұмыста ұсындық.

Аналитикалық әлеуеті бар ақпараттық платформа негізінде өңірлік инвестициялық агенттіктер мен облыс әкімдіктерінің қызметін үйлестіруді күшейту шоғырландырылған ақпарат беретін және бизнеске инвестициялар үшін перспективасы бар бағыттарды ұсынатын болады. Өңірлерде коммуникациялары тартылған инфрақұрылымдық алаңдарды салу: индустриялық аймақтар және жобаларды іске асыруға дайын және орта мерзімді кезеңде талап етілуі мүмкін тауашаларға жіктей отырып, базалық салаларды дамытудың мастер-жоспарлары.

Өңірлерді дамыту бағдарламаларында ӘКК-нің өз ресурстары немесе тартылған бөгде ұйымдар есебінен бизнес субъектілері үшін (алдын ала келісім бойынша) кемінде 5-10 консалтингтік жобаны іске асыру

міндеттемелерін қосу. Инвестициялық жобаның барлық кезендерін цифрландыру, яғни бір терезе арқылы өту eGov.kz, оның ішінде субсидия алу, жер құнын бағалау және т.б. түпкілікті нәтижені белгілей отырып, жобалық тәсіл нысанында экспорттық сертификаттауды қолдау.

Диссертант

Гимранова Л.Р.